

Sicole

Simplifiaedje des trokes di cossounes etimolodjikes al fén d' on mot

E walon, on simplifeye les trokes [« *grappes* », *groupes*] di cossounes ki s' pôrént trover al fén d' on mot si on advene l' etimolodjeye.

tayon-bodje (<i>étymon = racine d'origine</i>)	francès	walon (rifondou)	walon sistinme Feller (≠ accints)
arabe « sou kkar »	su cre	sou ke	suke
latén « sor tem » (tiraedje al bouxhe)	so rte	sô re	sô rte , sôre, sôte
francès	gendarme	djindâ re	jandâ rme
grek « á sthma »	asthme	a sse	a sm e
francès	communi ste	comuni ss e	comunisse
francès	communi sm e	comuni ss e	comuni sm e
latén « al ter » (<i>autrui</i>)	au tre	ô te	ôte, aute
tîxhon (germanique) « Mat ilda »	Mathil de	Matil e	Matil de
codjowaedje (<i>conjugaison</i>)	je garde	dji wâ de	dj'aur de , dji waur de

Come vos l' veyoz bén :

* sovint, c' est paski l' vî lingaedje d' oyi [*langue d'oïl primitive*] aveut ddja rsaetchî tot çou k' i gn aveut padrî li dobe cossoune

sortem => sorte ; ásthma => astme

* li rîle (*règle*) n' est nén todi shuvowe e l' Basse Årdene (*sud wallon*) ey e walon do Coûtchant (*ouest wallon*).

Pus çki l' francès divént li lingaedje del mame (*langue maternelle*), moens çki l' rîle serè shuvowe espontanêymint.

mot francès calké	cogne d' asteure	vraiye cogne walone
crypte	cri pte	cri pe
adulte	adulte	adul e
insulte	insulte	insul e

Les dobès cossounes etimolodjikes polèt rispiter dins l' parintêye :

tayon-bodje	mot walon	parint (<i>dérivé</i>)
arabe « sou kkar »	sou ke	sou cr é, sou cr åde
grek « á sthma »	a ss e	a sm atike
latén « sor tem »	sô re	assô r ti
latin « circulum »	ce ke	ce cl eu, cercu l eu

Sicole di rfondou walon d' Bive do 23 d'avri 2024

Eciclopedeye

Li coûsse Lidje-Bastogne-Lidje

Lidje-Bastogne-Lidje, c' est l' pus viye des coûsses a velo d' on djoû. Ele date di 1892.

Ele si passe e moes d' avri, di Lidje a Bastogne aliertoû.

Ele fwait 260 kilometes.

Istwere

E 1892, ci fourit on Spå-Lidje et rivni.

Voye

Les pus grossès montêyes sont dins l' vâ (*vallée*) d' l' Aiwe d' Oûte (*Ourthe*).

E 2024, tot rivnant d' Bastogne, après Wîcoû et divant d' ariver a Oufalijhe, ele bratchive a droete, dins les ptitès voyes ås racatoûnreyes et passer paL Visroûle pu pa Tavni. Ey adon, rprinde a gâtche so Ceturu, Stinbay, Limerlé et Gouvi.

Prumîs

Eddy Merckx l' a wangnî 5 côps (c' est l' ercôrd).

(foto Miguel Discart)

Li Letâré

Li letâré u meycwareme (*mi-carème*), c' est l' cwatrinme dimegne do cwareme, k' endè mostere li mitan. C' est ene fiesse po les catolikes romins.

Did dou çki l' mot vént ?

Les prumîs mots e latén del messe di ç' dimegne la, c' est: «*Laetare Jerusalem*» («Soeyoz dins l' djoye, vos, Djeruzalem»), on scrît do profete Izayî.

Mascarâdes del Letâré

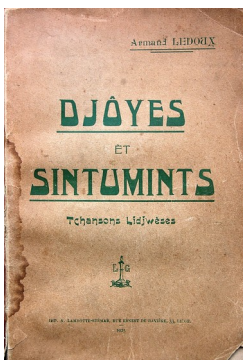
Gn a sacwants cwarneas (carnavals) ki s' passèt al Letâré:

* li ci des blanc-moussîs di Ståvleu

* les djîles deL Lovire

Sicrijheu e walon

Armand Ledoux

C' est on scrijheu e walon do Paysis d' Lidje. Purade on fjheu d' tchansons (*chansonnier*). I vna å monde li 11 di måss 1880 a Angleur. I mora e 1955. I rashonna céncwante di ses ouves, et ls eplaidî dize l' tite: «Djoyes et sintimints» (1925).

Come di djusse, li scrijheu tchante aprume l' amour, avou l' « còp d' cote » (*coup de foudre*) :

Li prumire feye ki dj' l' a veyou, /
Dji sinta ki dj' esteu pierdou /
Ca s'-n imådje m' a tofer shuvou ! /
Por mi, n' a nole pareye /
Ki leye !

Mins l' amour, s' i prind come li schite ås veas, ci n' est nén todi totes rôzes et totes violetes. Gn a ossu, sovint, des coûtès djoyes (*déceptions*):

Mayon

I. Mayon, pocwè m' avoz cwité ?
Dji vs aveu dné l' meyeu d' mi åme.
Et cwand vs m' avoz veyou plorer,
Oyi, vos avoz rî d' mes lâmes.
A ! dji rgrete li tins d' nos amours
Ki fjhént l' bouneur di m' vicåreye.
Mågré ki vs m' avoz broyî l' cour,
C' est vos ki dj' inmrè tote mi veye !

II. Vos sovnoz des beas djoûs
passés
Cwand dj' aléns fé nos
pormoennâdes
A l' orire do bwès po schoûter
Li râskignoû fé ses rôlâdes ?
Cisse vwès la vos fjheut tote frumjhî
Ns esténs les pus ureus do monde.
Et cwand nos deus tiesses si
djondént,
Nos ouys ni s' cwitént nén ene
sigonde.

III. Vos n' sârîz croere çou k' dj' a
sofri
Ca dj' a dmanou des eures etires
A m' laminter come on pierdou.
Dj' a djuré, dj' a dit des priyires.
Li douleur m' åreut fwait fé tot ;
Dj' a minme aprins çou k' c' esteut
d' haire [*hair*].
Por vos, mayon, dj' a divnou sot,
Å pont k' dj' a håssî so m' viye mere.

IV. Si dji sâreu k' èn ôte ki mi
Vos pôreut strinde divins ses
bresses,
Dji m' sint capåbe d' el fé mori
Po k' i n' poye goster vos caresses.
Dji djalezreu minme vosse muroe
Ki vs rind djourmây vosse doûs
sorire.
Asteure ki dji m' sint mälureus,
Li moirt m' avizreut bén ledjire.

V. Mayon, pocwè m' avoz cwité ? /
Dji vs aveu dné l' meyeu d' mi åme. /
Et cwand vs m' avoz veyou plorer, /
Oyi, vos avoz rî d' mes lâmes. /
A ! dji rgrete li tins d' nos amours /
Ki fjhént l' bouneur di m' vicåreye. /
Mågré ki vs m' avoz broyî l' cour, /
C' est vos ki dj' inmrè tote mi veye.

Tchanson

Mi binamêye a corou vôle

I. Mi binamêye
A l' boune anêye
A corou vôle
Sins k' dji nel sôye.
Fât do coraedje
Po s' mete a manaedje;
Les femes d' asteure
Ni dnèt pus leu keur.

II. Ni croyoz nén
Ki dji vs ratind !
Ene vicâreye,
Ç' n' est nén ene veye.
Çki dji vs a dné
Di m' foice d' inmer !
Dj' a seré m'-n uch;
Vos nd âroz puch.

III. Ça m' riplait bén
D' vey passer l' tins
Sins ki dj' m' ecoure
Foû d' vos mwais tours.
Vât mî tot seu
K' l' infier a deus.
Nosse vicâreye,
C' esteut nén ene veye.

IV. Mi ptite mâjhon,
Mes ptits cassons,
C' esteut por mi
On paradis;
Mins, cwand dj' î tuze,
Ké niche cambuze
Cwand vs î moennîz
Vos ahoûlriyes.

V. Vos vlîz sayer
Minme di m' touwer !
Mi, dj' end a d' kere
Di vs vey dizo tere.
Ni rovyîz nén
L' djoû å matén
Cwand vos m' mostrîz
L' coutea d' botchî

VI. Vs n' ôz k' fé
d' ruvnu;
Dji n' vos vou pus.
Vos ploz tchoûler
A vs î neyer
Dji croe k' les pouyes
Et les gurnouyes
Âront des dints
Cwand dji vs rinmrè bén.

VII.
K' i ploûxhe, k' i bijhe,
I fât k' vos vnîxhe
So l' soû di m'-n uch
Djouwer l' otruche.
Vos m' inmrîz co ?
Vos m' vôrîz co ?
Vos n' bwalrez pus ?
Vos n' broyrez pus ?

VIII.
C' est l' vrai k' on
s' inme !
Intrez cwand
d' minme !
N' avoz nén fwîn ?
La ene crosse di pwin !
Dj' a yeu des rmoirds
Après vosse coir;
Sayîz mes brès
Po ctchessî l' froed !
(rifondant walon)

Câzaedje : Lucien Mahin ;
Muzike & tchantaedje : Bruno
Picard ; cassette Grand Pris
del Tchanson e walon,
Libramont, 1985